

POSTANOWIENIE

Dnia 10 marca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Myszka

SSN Krzysztof Rączka

w sprawie z odwołania P. F.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałowi w Ł.
o umorzenie składek,
w postępowaniu ze skargi o wznowienie postępowania zakończonego
prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 13 czerwca 2017 r.,
sygn. akt III AUa (...), wniesionej przez następców prawnych zmarłego
odwołującego się: L. F. i małoletniego M. F. reprezentowanego przez matkę R. F.
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 10 marca 2020 r.,
zażalenia wnoszących skargę na postanowienie Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 23 września 2019 r., sygn. akt III AUa (...),

oddala zażalenie.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...), wyrokiem z 13 czerwca 2017 r., w sprawie III AUa (...), uwzględniając apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziału w Ł., zmienił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w Ł. i oddalił odwołanie ubezpieczonego P. F. wniesione od decyzji organu rentowego z 19 sierpnia 2015 r., odmawiającej umorzenia nieopłaconych należności składkowych na podstawie art. 1 ust. 13 pkt 1 ustawy z dnia 9 listopada 2012 r. o umorzeniu należności

powstałych z tytułu nieopłacenia składek przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność (Dz.U. z 2012 r., poz. 1551) oraz orzekł o kosztach procesu.

Odpis wyroku Sądu Apelacyjnego wraz z uzasadnieniem został doręczony radcy prawnemu, występującemu w sprawie jako pełnomocnik P. F., 30 sierpnia 2017 r.

W skardze o wznowienie postępowania, złożonej 14 maja 2019 r., skarżący L. F. i małoletni M. F. zastępowany przez przedstawicielkę ustawową matkę R. F. , zaskarżyli wyrok Sądu Apelacyjnego z 13 czerwca 2017 r., III AUa (...), wnosząc o jego uchylenie i umorzenie postępowania apelacyjnego oraz zasądzenie kosztów.

Skargę o wznowienie postępowania oparto na podstawie z art. 401 pkt 2 k.p.c., podnosząc, że P. F. zmarł 5 marca 2017 r., a zatem w dacie wydania zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) z 13 czerwca 2017 r. nie miał zdolności sądowej i procesowej. Skarżący podnieśli również, że zachowany został termin do wniesienia skargi o wznowienie postępowania, który według art. 407 § 1 k.p.c. wynosi 3 miesiące, albowiem pełnomocnik skarżących o fakcie wydania zaskarżonego wyroku dowiedział się 7 maja 2019 r., przeglądając akta sprawy.

Postanowieniem z 23 września 2019 r. Sąd Apelacyjny w (...) odrzucił skargę o wznowienie postępowania.

Sąd zaznaczył, że niesporne jest, iż P. F. zmarł 5 marca 2017 r., czyli przed wydaniem przez Sąd Apelacyjny wyroku z 13 czerwca 2017 r. Wobec tego jest oczywiste, że do wydania wyroku doszło z naruszeniem art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c., w warunkach nieważności postępowania, o której stanowi art. 379 pkt 5 k.p.c. Nie oznacza to jednak, że skarga o wznowienie postępowania została wniesiona przez osoby legitymowane oraz że jest oparta na ustawowej podstawie wznowienia.

Według art. 399 k.p.c., skargę o wznowienie postępowania może wnieść tylko strona wymieniona w prawomocnym wyroku, w tym także następcy prawni strony, którzy weszli do procesu w wyniku sukcesji spowodowanej śmiercią strony lub utratą przez nią zdolności sądowej. Nie ma natomiast takiego uprawnienia podmiot nieobjęty zaskarżonym wyrokiem (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z 9 stycznia 1998 r., III CKN 315/97, postanowienie Sądu Najwyższego z 25 lutego 2015 r., II UZ 78/14).

Spór w sprawie III AUa (...) toczył się między Zakładem Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziałem w Ł. i P. F. . Przedmiotem sporu była abolicja składkowa uregulowana w ustawie z dnia 9 listopada 2012 r. o umorzeniu należności powstałych z tytułu nieopłaconych składek przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność (Dz.U. z 2012 r., poz. 1551; dalej: ustawa abolicyjna). Osoby wnoszące skargę o wznowienie postępowania, M. F. i L. F. (dzieci zmarłego P. F.), nie były stronami postępowania prowadzonego w sprawie III AUa (...), nie zostały wymienione w zaskarżonym wyroku i nie były także osobami uprawnionymi do wstąpienia do tego postępowania. Należności składowe stanowiły dług płatnika składek, to on był adresatem zaskarżonej decyzji i miał status procesowy strony a dochodzone roszczenie dotyczące umorzenia tych należności było jego uprawnieniem osobistym. W związku z tym, wbrew stanowisku skargi, z chwilą śmierci P. F. doszło do bezsukcesyjnej utraty zdolności sądowej strony, co wynika wprost z treści art. 2 ustawy abolicyjnej. Osoba trzecia, także spadkobierca zmarłego płatnika składek, ma bowiem własne uprawnienie do wystąpienia z wnioskiem o umorzenie należności, jeżeli ZUS wyda w stosunku do niej decyzję o przeniesieniu odpowiedzialności za długi składowe, zachowując żądanie umorzenia tych należności w takim zakresie, jaki przysługiwał zmarłemu płatnikowi.

Tym samym przez wydanie zaskarżonego wyroku z 13 czerwca 2017 r., w sprawie III AUa (...), nie mogło dojść do naruszenia praw osób wnoszących przedmiotową skargę o wznowienie postępowania, co wyklucza także jej dopuszczalność.

Zażalenie na postanowienie Sądu Apelacyjnego w (...) z 23 września 2019 r. wnieśli skarżący, zarzucając naruszenie art. 410 § 1 k.p.c. przez stwierdzenie, że skarga podlegała odrzuceniu jako wniesiona przez osoby niemające do tego legitymacji oraz art. 410 § 1 k.p.c. w związku z art. 1 pkt 151 i art. 9 ust. 2 oraz art. 17 pkt 1 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469) przez wydanie zaskarżonego postanowienia na posiedzeniu niejawnym.

Składający zażalenie wnieśli o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości oraz o zasądzenie od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych na ich rzecz

zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu zażaleniowym według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie okazało się nieuzasadnione i z tej przyczyny zostało oddalone.

Skarżący wnieśli skargę o wznowienie postępowania w prawomocnie zakończonej sprawie dotyczącej umorzenia należności składkowych, które obciążały ich spadkodawcę (ojca) P. F. . Nie była to więc sprawa o ustalenie zobowiązań składkowych P. F. jako płatnika składek, lecz sprawa o umorzenie należności składkowych, które musiały być niesporne i wymagalne, skoro toczyło się postępowanie o ich umorzenie (abolicję składkową).

Według art. 1 ustawy z dnia 9 listopada 2012 r. o umorzeniu należności powstałych z tytułu nieopłaconych składek przez osoby prowadzące pozarolniczą działalność, umorzeniu podlegały nieopłacone składki na obowiązkowe ubezpieczenia emerytalne i rentowe oraz wypadkowe z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności za okres od dnia 1 stycznia 1999 r. do dnia 28 lutego 2009 r. oraz należne od nich odsetki za zwłokę, opłaty prolongacyjne, koszty upomnienia, opłaty dodatkowe, a także koszty egzekucyjne. Wniosek o umorzenie należności składkowych mógł złożyć płatnik składek (osoba, która zakończyła prowadzenie działalności gospodarczej).

Zobowiązania z tytułu należności składkowych są pod wieloma względami podobne do zobowiązań podatkowych (por. art. 31 i 32 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, które odsyłają bezpośrednio do odpowiedniego stosowania do należności z tytułu składek przepisów ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa). W orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego przyjęto, że prawo domagania się umorzenia zaległości podatkowych jest prawem o charakterze osobistym, związanym ściśle z osobą podatnika. Nie podlega ono dziedziczeniu na podstawie Kodeksu cywilnego (art. 922 k.c.) ani nie podlega przejęciu przez spadkobierców na podstawie art. 97 § 1 Ordynacji podatkowej (por. wyrok NSA z 7 czerwca 2000 r., III SA 1216/99, ONSA 2001, nr 3, poz. 133). W podobny sposób wypowiedział się też Wojewódzki

Sąd Administracyjny w P. stwierdzając, że spadkobierca w zakresie nabytych praw i obowiązków majątkowych (w tym zaległości podatkowych) wstępuje w miejsce spadkodawcy, stając się podatnikiem, a więc podmiotem, na którym ciąży obowiązek podatkowy. Spadkobierca (podatnik) może wnosić o umorzenie już własnego (nabytego w drodze sukcesji uniwersalnej) zobowiązania podatkowego lub zaległości podatkowej, powołując na własną (a nie spadkodawcy) sytuację materialną lub życiową – swój własny ważny interes lub interes publiczny (por. wyrok WSA w Poznaniu z 20 stycznia 2004 r., I SA/Po 1069/02, LEX nr 558095). Ten ostatni wyrok dotyczył również uprawnienia do zwrócenia się do organu podatkowego z wnioskiem o umorzenie zaległości podatkowej. Sąd administracyjny stwierdził, że art. 97 § 1 Ordynacji podatkowej nie przewiduje sukcesji praw o charakterze niemajątkowym, dlatego spadkobiercy nie mogą nabyć praw ściśle związanych z osobą podatnika. Uprawnienie do zwrócenia się do organu podatkowego z wnioskiem o umorzenie zaległości podatkowych jest uprawnieniem osobistym, o charakterze niemajątkowym. Zastosowanie instytucji umorzenia zaległości podatkowych jest możliwe jedynie ze względu na okoliczności związane bezpośrednio z osobą podatnika, w szczególności uwzględniające jego sytuację życiową i materialną wskazującą na brak możliwości uiszczenia zaległego podatku. Dopiero uzyskanie przez organ podatkowy przekonania, że po stronie podatnika występuje ważny interes, upoważnia do wydania decyzji o umorzeniu zaległości podatkowych w części lub w całości. Brak nabycia przez spadkobiercę w drodze sukcesji uniwersalnej, na podstawie przepisów ustawy Ordynacja podatkowa, praw o charakterze osobistym czyni bezprzedmiotowym wniosek spadkobiercy o umorzenie zaległości podatkowych z powołaniem się na okoliczności dotyczące bezpośrednio spadkodawcy, które uzasadniałyby jego ważny interes w tym zakresie. Przepisy ustawy Ordynacja podatkowa nie zawierają natomiast normy prawnej, pozbawiającej spadkobiercę możliwości wnoszenia o umorzenie zaległości podatkowej w stosunku do niego samego, z powołaniem się na okoliczności związane z jego osobą, dotyczące jego własnego ważnego interesu przemawiającego za umorzeniem zaległości podatkowych.

Przytoczone orzeczenia sądów administracyjnych – odniesione odpowiednio do zaległości z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne, a nie zaległości

podatkowych – pozwalają na następującą konkluzję. Spadkobierca płatnika składek, składając wniosek o umorzenie należności składkowych, nie może powoływać się na sytuację materialną lub życiową spadkodawcy, a jedynie na własną. Uprawnienie do ubiegania się o umorzenie należności składkowych jest ściśle powiązane z osobą ubiegającą się o umorzenie tych należności. Dlatego uprawnienie do złożenia wniosku o umorzenie jest uprawnieniem osobistym (a nie majątkowym) i nie przechodzi na następców prawnych. Prowadzi to do wniosku, że w postępowaniu o umorzenie należności składkowych wszczętej odwołaniem płatnika składek P. F. (w sprawie III AUa (...)) powinno dojść do umorzenia postępowania z chwilą jego śmierci, a nie do zawieszenia i podjęcia zawieszonego postępowania z udziałem jego następców prawnych (spadkobierców). Oznacza to, że następcy prawni (spadkobiercy) nie mają legitymacji do złożenia skargi o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w (...) z 13 czerwca 2017 r., III AUa (...), chociaż został on w sposób oczywisty wydany w warunkach nieważności, wynikających z utraty zdolności sądowej przez zmarłą stronę.

Konkluzje te potwierdza art. 2 ustawy abolicyjnej. Zgodnie z tym przepisem, z wnioskiem o umorzenie należności składkowych, o których mowa w art. 1 ust. 1 ustawy, może również wystąpić spadkobierca lub osoba trzecia, jeżeli w zakresie tych zobowiązań Zakład Ubezpieczeń Społecznych wydał decyzję o ich odpowiedzialności (ust. 1). Jeżeli decyzję, o której mowa w ust. 1, Zakład Ubezpieczeń Społecznych wydał po dniu wejścia w życie ustawy abolicyjnej, wniosek o umorzenie spadkobierca lub osoba trzecia może złożyć w terminie 12 miesięcy od dnia uprawomocnienia się tej decyzji (ust. 3).

Z przytoczonego przepisu wynika jednoznacznie, że spadkobiercom (następcom prawnym) zmarłego płatnika składek przysługuje ich własne uprawnienie do ubiegania się o umorzenie należności składkowych. Wniosek taki mogą złożyć po wydaniu przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych decyzji o przeniesieniu na nich odpowiedzialności za zaległości składkowe zmarłego płatnika. W postępowaniu o umorzenie należności składkowych będzie wówczas podlegała ocenie ich sytuacja życiowa i ekonomiczna, a nie sytuacja zmarłego płatnika

składek, co w przypadku wnoszących zażalenie dzieci zmarłego P. F. może się okazać dla nich korzystniejsze.

Podsumowując, nieuzasadniony okazał się zarzut naruszenia art. 410 § 1 k.p.c. przez stwierdzenie, że skarga podlegała odrzuceniu jako wniesiona przez osoby niemające do tego legitymacji. Należy podzielić stanowisko Sądu Apelacyjnego, że skarżącym mnie przysługiwała legitymacja do wniesienia skargi (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 9 sierpnia 2016 r., II CZ 77/16, LEX nr 2107095).

Nie jest również uzasadniony zarzut naruszenia art. 410 § 1 k.p.c. w związku z art. 1 pkt 151 i art. 9 ust. 2 oraz art. 17 pkt 1 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469) przez wydanie zaskarżonego postanowienia na posiedzeniu niejawnym. Zmiany wprowadzone do Kodeksu postępowania cywilnego wspomnianą ustawą polegały między innymi na tym, że w kilkudziesięciu przepisach Kodeksu ustawodawca usunął zdanie: „Postanowienie może być wydane na posiedzeniu niejawnym.” Zmiana ta dotyczyła również art. 410 § 1 k.p.c. Nie oznacza to jednak, że postanowienie sądu o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania nie może być po tej zmianie wydane na posiedzeniu niejawnym. Równocześnie bowiem w art. 148 k.p.c. dodano § 3 w brzmieniu: „Sąd może wydać postanowienie na posiedzeniu niejawnym.” Zmiana ta pozwala przyjąć, że także postanowienie, o którym mowa w art. 410 § 1 k.p.c., może być wydane na posiedzeniu niejawnym. Taka była jednoznaczna intencja ustawodawcy, co wynika z uzasadnienia projektu ustawy nowelizującej Kodeks (Sejm RP VIII kadencji, druk sejmowy nr 3137, dostępny na stronach internetowych Sejmu oraz w bazie elektronicznej LEX).

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy oddalił zażalenie na podstawie art. 394¹ § 3 k.p.c. w związku z art. 398¹⁴ k.p.c.